

Leertrajecten en leertrajectbegeleiding voor kansengroepen

Baert, H., Baert, T., De Meester, K., Douterlungne, M., Kusters, W., Scheeren, J., Van Damme, D., Van Wiele, I., & Wouters, M. (2001). *Bevorderen van deelname en deelnamekansen inzake arbeidsmarktgerichte permanente vorming*. Eindrapport. K.U. Leuven: Centrum voor Sociale Pedagogiek – HIVA – UGent: Vakgroep Onderwijskunde.¹

In Vlaanderen is er sprake van een lage participatie van volwassenen aan arbeidsmarktgerichte permanente vorming en levenslang leren. Dit geldt voor alle bevolkingsgroepen maar zeker in sterke mate voor kansengroepen. Op hun weg naar deelname en in hun deelname aan vorming, training en opleiding moeten kandidaat-lerenden vele obstakels en drempels overwinnen. In het onderzoek "Bevorderen van deelname en deelnamekansen inzake arbeidsmarktgerichte permanente vorming" werd deze problematiek geanalyseerd en werden maatregelen geformuleerd. In deze bijdrage willen we enkele maatregelen belichten. Zo willen netwerken van toeleiding en leertrajectbegeleiding hulp bieden bij het zoek-, keuze- en beslissingsproces van kandidaat-lerenden naar een passend éénmalig educatief aanbod of naar een leertraject op langere termijn. Hier willen we in een eerste deel van het artikel op ingaan. Om kansengroepen daadwerkelijk kansen te geven om te leren, zal niet alleen het bestaande aanbod beter ontsloten moeten worden, maar zal ook een basisgericht en trajectmatig VTO²-aanbod moeten worden ontwikkeld. Dit wordt in een tweede deel van het artikel belicht.

kwetsbare jongeren, vrouwen, ouderen, langdurig werklozen, werkzoekenden, interimhoppers, personen met een handicap, vluchtelingen, gerechtscliënten, ... Voor hen is een doelgroepenbeleid nodig dat moet voortbouwen op een universeel beleid voor alle lerenden.

Ontsluiten van het educatief aanbod

Het is voor kandidaat-lerenden vandaag de dag moeilijk om uit het groeiend aantal educatieve programma's en mogelijkheden in diverse educatieve instellingen en media een geschikt aanbod te vinden en om een toekomstgericht leertraject uit te stippelen. Een groeiend educatief aanbod schept weliswaar meer leermogelijkheden en leerfaciliteiten, maar werpt ook drempels op door zijn *onoverzichtelijk karakter*. Volwassenen op zoek naar een passend aanbod vinden door de bomen vaak het bos niet meer. Vooral kansengroepen

Onder kansengroepen verstaan wij onder andere laaggeschoolden, allochtonen, maatschappelijk

worden door een combinatie van allerlei (dispositionele, institutionele, situationele en informatieve)

drempels³ verhinderd om een geschikt aanbod te vinden en deel te nemen aan vorming, training en opleiding. Een netwerk van toeleiders, leertrajectbegeleiders en een vlot toegankelijke centrale databank wil dit zoek-, keuze- en beslissingsproces, dat een kandidaat-lerende op weg naar deelname aan educatief aanbod doorloopt, ondersteunen.

Twee afzonderlijke netwerken gericht op twee verscheiden doelgroepen

Vanuit een literatuurstudie en gesprekken met experts werd geopteerd voor de organisatie van twee afzonderlijke netwerken, namelijk een netwerk voor de doelgroep werkzoekenden en (langdurig) werklozen en een netwerk voor de doelgroep van werkenden en niet-werkenden. Waar werkzoekenden en (langdurig) werklozen primair bezig zijn met integratiepogingen op de arbeidsmarkt, worden werkenden en niet-werkenden hier niet meer door in beslag genomen. Voor werkzoekenden en (langdurig) werklozen zal leren aldus hoofdzakelijk in het teken staan van het vergroten van hun competentie op de arbeidsmarkt. Werkenden en niet-werkenden hebben daarentegen een ruimere vrijheid en keuzevrijheid om in te gaan op allerlei

vormen van leren, gaande van arbeidsmarktgerichte permanente vorming naar levenspolitieke permanente vorming.⁴

Netwerk voor werkzoekenden en (langdurig) werklozen?

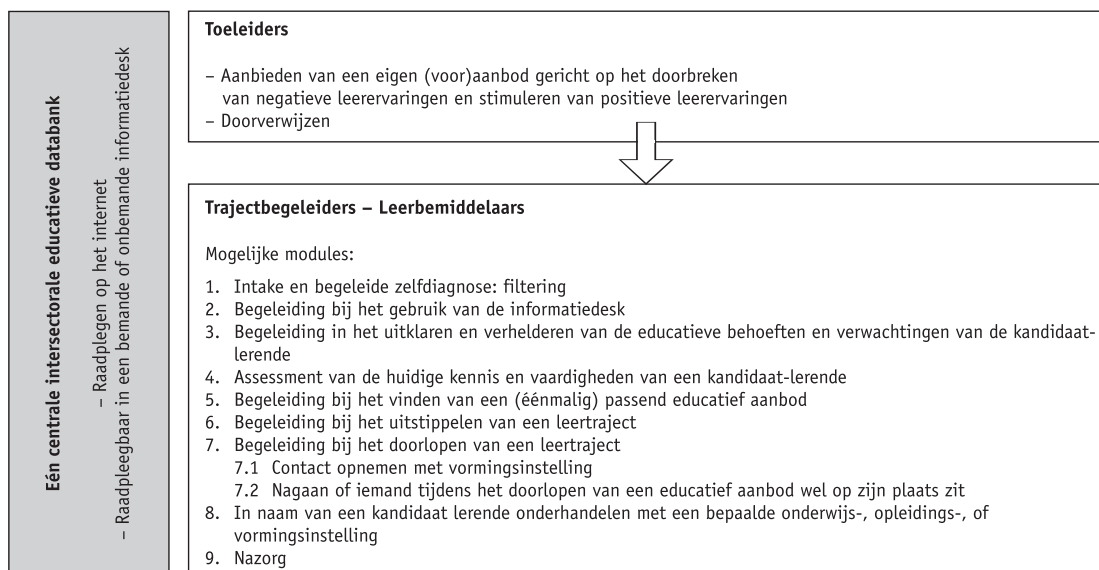
Werkzoekenden en (langdurig) werklozen kunnen reeds in een goeddraaiend en geëigend netwerk van trajectwerking terecht. Deze trajectwerking is weliswaar gericht op integratie op de arbeidsmarkt, maar zij kunnen ook begeleid worden in het vinden en doorlopen van een eerder kortlopend vormings-, trainings- en opleidingsprogramma.

Netwerk voor werkenden en niet-werkenden

Het netwerk voor werkenden en niet-werkenden is daarentegen een nog vrij onbezett terrein. Dit netwerk dient te berusten op drie pijlers: *toeleiders* die ingezet worden om de drempel te verlagen en leertrajectbegeleiding dichterbij de burgers te brengen, de eigenlijke *leertrajectbegeleiding* en een *centrale intersectorale educatieve databank* als steunpunt van het netwerk.

Figuur 1.

Netwerk voor werkenden en niet-werkenden.

Iedereen (óók werkzoekenden en (langdurig) werklozen) zou lokaal de mogelijkheid moeten worden geboden om informatie over vorming, training en opleiding op te zoeken. Het educatieve aanbod uit de streek dient daarvoor helder en overzichtelijk bijeengebracht te worden in een databankstelsel. Op dit vlak zijn er reeds verschillende, al dan niet naar regio of vormingssector beperkte, initiatieven opgestart. Maar idealiter zou elk educatief aanbod voor volwassenen op één overkoepelende educatieve databank te vinden moeten zijn. De idee van één centrale intersectorale educatieve databank vraagt een sterke centrale aansturing met de verplichting dat elke opleidingsinstelling zijn gegevens inzake inhoud, methodiek, aanvangsvereisten, uitstroomniveau, civiel effect en kostprijs van zijn educatief aanbod openbaar maakt en regelmatig actualiseert. De centrale intersectorale databank dient dan zowel thuis (internet) als op publieke plaatsen (informatiedesk bestaande uit folders en pc met internetaansluiting) raadpleegbaar te zijn en dient voorzien te zijn van een klantvriendelijk zoekstelsel. Het is vooral voor kansengroepen van belang dat de databank ook naar een eenvoudig te hanteren stelsel zoals een boomstructuur met touchscreens (naar het voorbeeld van WIS en KIS, VDAB) wordt uitgewerkt.

Toeleders

Toeleders zijn vooral voor kansengroepen van belang omdat zij een laagdrempelige opstap kunnen betekenen naar de centrale, intersectorale databank, naar een organisatie van leertrajectbegeleiding en leerbemiddeling, of eventueel rechtstreeks naar een passend educatief aanbod. Naast doorverwijzingsactiviteiten kunnen toeleders ook een eigen voortraject opzetten met het doel een positieve leerattitude bij volwassenen aan te wakkeren en hen bewust te maken van hun eigen leerpotentieel. Toeleders bevinden zich bij uitstek in de welzijnssector waar kansengroepen vaak tot het cliënteel behoren. Maar ook medewerkers van personeelsdiensten, mentoren op de werkvloer, collega's of familie en vrienden kunnen een min of meer uitgebreide toeleidersrol opnemen.

Voor veel kandidaat-lerenden zal het bestaan van een centrale, intersectorale educatieve databank echter niet volstaan om de weg tussen hun leertraject en hun deelname aan een passend educatief aanbod goed op te gaan. Voor hen zullen activiteiten van leertrajectbegeleiding en leerbemiddeling georganiseerd moeten worden. De term *leerbemiddeling* reserveren we voor de activiteit van het (louter) koppelen van een bepaalde educatieve vraag aan een bepaald educatief aanbod. *Leertrajectbegeleiding* is dan een ruimere activiteit waarin zowel leerbemiddeling voorkomt als alle bijzondere en bijkomende inspanningen die vooral voor kansengroepen van belang zullen zijn zoals het helpen uitklaren van een educatieve vraag, het inschatten van reeds verworven kennis, ... Leertrajectbegeleiding kan aldus uit verschillende modules bestaan (zie figuur 2). Het is geen vooraf vastliggend (standaard)proces. Het steunt op het vrij engagement van de kandidaat-lerende en volgt dus zijn/haar nood aan leerinspanningen. Al naargelang van de behoefte en de begeleidingswensen van de kandidaat-lerende kunnen één of meerdere modules worden doorlopen.

Experimenten

Aangezien veel in het veld van toeleiding en leertrajectbegeleiding nog onbezett terrein is of slechts in een beperkt of kleinschalig aanbod aanwezig is, staan we voor de uitdaging om dit veld uit te breiden, in te vullen en te stroomlijnen. Het is aangegeven om experimenten in een aantal regio's op te zetten ter verkenning van waar de toeleiders en leertrajectbegeleiders een plaats toegewezen moeten krijgen, welke organisaties (bv. een Eduforum, een Centrum voor Leerlingenbegeleiding, een Centrum voor Levensloopbegeleiding) de coördinatie op zich kunnen nemen, enzovoort

Een basisgericht en trajectmatig VTO-aanbod

Niet alleen op hun weg naar een geschikt educatief aanbod ondervinden kandidaat-lerenden obstakels en drempels. In het doorlopen van een leertraject kan men ook stuiten op obstakels in de structuur

en de vormgeving van het huidige educatieve landschap. Zo sluit het educatieve aanbod niet op elkaar aan, zijn de overgangen tussen niveaus niet vanzelfsprekend, worden elders verworven competenties niet in rekening gebracht, worden er verschillende certificeringssystemen gehanteerd. Daarom worden aanpassingen aan de aanbodzijde in de richting van een basisgericht en trajectmatig aanbod gesuggereerd (zie figuur 2).

Figuur 2 toont een kandidaat-lerende die een job wil vinden, behouden of ontwikkelen, die wil doorgroeien in zijn/haar job of die zich persoonlijk wenst te ontplooien. Om dit doel te verwezenlijken kunnen er verschillende leertrajecten uitgestippeld en afgelegd worden. Er is niet één a priori geschikt, vooraf vastgelegd traject. Het leertraject zal verschillen afhankelijk van de persoonlijke voorkeuren en agogische draagkracht die de kandidaat-lerende heeft en het educatieve aanbod dat voorhanden is. Een leertraject kan bestaan uit volgende

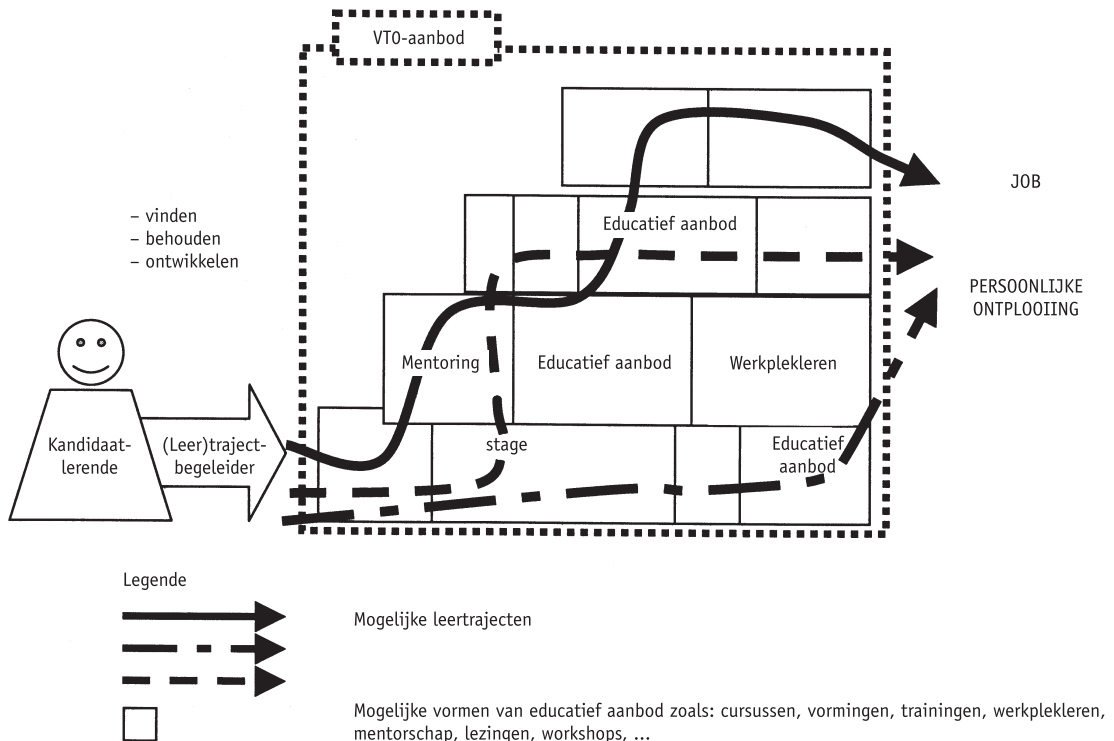
componenten: een stage, een cursus, mentorschap op de werkvloer, een assessment van elders verworven competenties, enzovoort.

Een basisgericht educatief aanbod betekent dat vooral kansengroepen de mogelijkheid moeten krijgen om de nodige basisvaardigheden te ontwikkelen (om te kunnen starten met een job of te kunnen deelnemen aan vorming, training en opleiding). Binnen het educatief aanbod moet daarom ook een voldoende mate van vorming, training en opleiding gericht op het ontwikkelen van basisvaardigheden aanwezig zijn.

Een trajectmatig educatief aanbod staat voor de creatie van bruggen in het educatief aanbod en het aldus mogelijk maken van overstaproutes. Bruggen in het aanbod staan voor het op elkaar afstemmen van uitstap- en instapniveaus van elke vorm van vorming, training en opleiding waardoor er een *onderling aansluitend educatief aanbod* gecreëerd

Figuur 2.

Geoptimaliseerd kader voor het VTO-aanbod in Vlaanderen: basisgericht en trajectmatig.

kan worden en waardoor de kandidaat-lerende een vloeiende aanéenschakeling van verscheidene vormings-, trainings- of opleidingsactiviteiten kan volgen. Om dit doel te bereiken is het onder meer belangrijk dat het educatief aanbod gemodulariseerd wordt en dat elders verworven kwalificaties erkend worden zodat kandidaat-lerenden een verkort leertraject specifiek gericht op hun capaciteiten en interesses kunnen volgen.

*Isabel Van Wiele
Herman Baert
Centrum voor Permanente Vorming in
Beroepen en Organisaties
K.U. Leuven*

Noten

1. Dit onderzoek vond plaats in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Werkgelegenheid (VIONA). Het onderzoek kende een drieledige benadering: een strategierapport waarin een stand van zaken en een prospectie voor Vlaanderen inzake het beleid en de praktijk van levenslang leren werd opgemaakt, een diagnostisch luik waarin de barrières voor deelname aan permanente vorming door kansengroepen werden verkend en een operationeel luik waarin maatregelen ter bevordering van de deelname en deelnamekansen werden aangereikt.
2. VTO staat voor Vorming, training en opleiding.
3. In het diagnoseluik van het onderzoek komt naar voren dat volwassenen volgende drempels, in volgorde van belangrijkheid, ten aanzien van participatie aan permanente vorming kunnen ondervinden: dispositionele drempels, institutionele drempels, situationele drempels en informatieve drempels. Dispositionele drempels zijn drempels gebaseerd op attitudes en percepties ten aanzien van leren en school. Institutionele drempels zijn die omstandigheden en procedures aan de aanbodzijde die potentiële deelnemers uitsluiten van of ontmoedigen voor deelname. Situationele drempels zijn drempels die voortkomen uit iemands concrete levensomstandigheden op een bepaald ogenblik. Informatieve drempels ten slotte staan voor het niet of verkeerdelijk op de hoogte zijn van het aanbod.
4. Leervragen zijn heden ten dage niet meer eenduidig te herleiden tot problemen inzake één of meerdere ontoereikende competenties op het gebied van arbeid, burgerschap, relatie of vrije tijd maar strekken zich op meerdere levensdomeinen uit. Vandaar dat een netwerk betreffende leertrajectbegeleiding zich moet richten op zowel arbeidsmarktgerichte permanente vorming als levenspolitieke vorming.